

М. С. КУРАЧ

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ОСНОВА СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Розкрито зміст поняття педагогічної технології в навчально-виховному процесі вузу. Обґрунтовано необхідність використання методу проектів у трудовому навчанні. Звернуто увагу на особливості розвитку творчих здібностей студентів у процесі проектно-технологічної діяльності. Висвітлено основні аспекти успішної реалізації проектно-технології в процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання.

Ключові слова: метод проектів, педагогічні технології, трудове навчання, проектно-технологічна діяльність.

Н. С. КУРАЧ

МЕТОД ПРОЕКТОВ КАК ОСНОВА СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ

Раскрыто содержание понятия «педагогическая технология» в учебно-воспитательном процессе вуза. Обоснована необходимость использования метода проектов в трудовом обучении. Обращено внимание на особенности развития творческих способностей студентов в процессе проектно-технологической деятельности. Освещены основные аспекты успешной реализации проектной технологии в процессе подготовки будущих учителей трудового обучения.

Ключевые слова: метод проектов, педагогические технологии, трудовое обучение, проектно-технологическая деятельность.

M. S. KURACH

THE PROJECT METHOD AS THE BASIS OF MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN FUTURE LABOUR TEACHERS TRAINING

The concept of pedagogical technology in the educational process of a higher educational establishment has been revealed. The necessity of using project method in labour studies has been proved. The main attention has been paid to the peculiarities of the origin of students creative abilities in the process of design and technological activity. The main aspects of successful implementation of design technology in the process of preparation of future teachers of labor studies have been highlighted.

Keywords: project method, educational technologies, labour training, design and technological activities.

Соціальні, економічні та політичні перетворення у нашій державі зумовлюють необхідність своєчасного й адекватного реагування на них системи освіти, важливою ланкою якої є трудова підготовка молоді. В умовах, коли школа реформується згідно з потребами суспільства та євроінтеграційними тенденціями, беззаперечною стає необхідність уточнення та подальшої розробки теоретичних і практичних засад підготовки майбутнього вчителя трудового навчання, яка нині дещо відстає за темпами і не встигає реагувати на ті зміни, що відбуваються в системі сучасної шкільної освіти.

Реалізація змісту чинної шкільної програми з трудового навчання має бути спрямованою на формування та розвиток принципово нових рис особистості школяра, перехід від пасивного до активного опанування навчальним матеріалом, заміну «ремісничого» формування умінь і

навичок на творчо осмислений процес підвищення своєї майстерності, використання креативного підходу у вирішенні поставлених завдань.

Ознайомлення з навчальним процесом багатьох педагогічних вищих закладів освіти України свідчить, що в них поступово відбуваються зміни в підходах до підготовки студентів щодо реалізації діючої програми з трудового навчання. Хоча ще М. Скаткін писав, що вчителі, як правило, навчають учнів так, як учили їх самих [12, с. 117]. Ось чому найкращий спосіб ввести у шкільну практику зміни, нові форми та методи викладання, нові технології полягає в тому, щоб застосовувати ці технології на заняттях з майбутніми вчителями.

Метою статті є обґрунтування необхідності використання проектної технології у трудовому навчанні та висвітлення основних аспектів її успішної реалізації в процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання.

Практичне вирішення проблеми розвитку педагогічних технологій у вузах України потребує подальших досліджень, вивчення та узагальнення досягнень сучасної психолого-педагогічної науки. Питання, що стосуються педагогічної освіти, розглядалися багатьма авторами, причому з різних позицій: її неперервності (А. Алексюк, О. Мороз, В. Сластьонін та ін. [1; 5]), формування й розвитку педагогічної майстерності, творчості (В. Моляко, В. Паламарчук та ін. [4; 7]) тощо.

Загальновідомо, що поняття «технологія» міцно увійшло в суспільну свідомість і стало своєрідним відображенням наукового та практичного мислення, домінуючою характеристикою діяльності людини, а це означає перехід на якісно новий ступінь ефективності, оптимальності, наукомісткості.

Технологія – слово грецького походження, яке в перекладі означає мистецтво слова, навчання. Використовуючи це наукове поняття, вчені мають на увазі, з одного боку, сукупність послідовних виробничих процесів у певній галузі виробництва, а з іншого – науку, що описує способи виробництва. Поняття технології використовується у прикладних дослідженнях, у т. ч. педагогічних, спрямованих на радикальне вдосконалення діяльності людини, інтенсифікацію технічного оснащення та ін.

Аналіз опублікованих праць свідчить про недооцінку окремими науковцями ролі та значення запровадження інтенсивних педагогічних технологій у педагогічному вузі, а також про те, що цей напрям науки ще недостатньо розвинений і потребує подальших досліджень.

Навколо поняття «педагогічна технологія» точаться серйозні дискусії, досі воно не отримало однозначного, консенсусного визначення. До головних характеристик педагогічної технології дослідники [8; 9] зараховують її системність, концептуальність, науковість, інтегративність, гарантованість результату, відтворюваність, ефективність, якість навчання, вмотивованість навчання, новизну, алгоритмічність, інформаційність, оптимальність, доцільність, можливість тиражування і перенесення в нові умови тощо.

Головні ознаки технологічності в навчальному процесі розкрив П. Сікорський:

- постановка конкретних цілей, планування та організації їх виконання;
- використання системи раціональних способів у досягненні поставлених цілей навчання;
- система науково обґрунтованих дій активних учасників процесу навчання;
- взаємодія та цінність трьох компонентів: організаційної форми, дидактичного процесу, кваліфікації вчителя;
- проектування навчального процесу та гарантований кінцевий результат;
- педагогічна система, яка підвищує ефективність навчання внаслідок використання відповідних засобів;
- системний метод організації процесу навчання та засвоєння знань через взаємодію технічних і людських ресурсів;
- алгоритмізація спільної діяльності вчителя та учнів [11, с. 235].

Ми підтримуємо точку зору, що педагогічна технологія – це передусім педагогічна діяльність, яка максимально реалізує закони навчання, виховання та розвитку особистості і тому забезпечує її кінцеві результати. Чим краще реалізовані ці закони, тим вищою буде гарантія результату.

Технологія навчання, на відміну від методики навчання, означає гарантований мінімальний рівень навченості, що дає можливість повторювати і відтворювати результати. Вже стало звичним, що методика виникає в результаті узагальнення досвіду або впровадження нових засобів. Технологія ж проектується з урахуванням конкретних умов та орієнтується на заданий, а не передбачуваний результат [10, с. 4].

Синтезувавши різні погляди та дефініції, ключовими аспектами педагогічної технології вважаємо процес досягнення гарантованих, таких, що потенційно відтворюються, запланованих педагогічних результатів, які включають формування знань і вмінь шляхом розкриття спеціально опрацьованого змісту, реалізація якого відбувається на основі науково обґрунтованих методів і форм організації навчання та поетапного контролю.

У процесі дослідження ми враховуємо, що підготовка майбутніх учителів трудового навчання діалектично зумовлена поєднанням педагогічних технологій і поетапної системи контролю та передбачає:

- 1) запровадження блоково-модульної організації навчально-пізнавальної діяльності;
- 2) поступовий перехід від технологій навчання з використанням традиційних, репродуктивних методів до технологій, спрямованих на самостійну роботу і творчий пошук;
- 3) використання ігрових (рольових, ділових, об'єктно-суб'єктних й ін.) та нових інформаційних технологій (наприклад, технологій комп'ютерного моделювання нових форм виробів та орнаментальних композицій);
- 4) виконання різнотипних проектів з метою вирішення навчально-пізнавальних завдань;
- 5) застосування поетапної рейтингової системи контролю теоретичних знань студентів і вмінь застосовувати ці знання у навчальній і педагогічній діяльності.

Отже, педагогічна технологія поєднує в собі впорядковану сукупність дій, операцій і процедур, покликаних забезпечувати діагностований і гарантований результат у навчальному процесі, що постійно змінюється.

Реалізація змісту нової програми трудового навчання вимагає як від учня, так і від вчителя активного включення в усі етапи цілісного процесу проектування і виготовлення виробів. Оскільки уроки технічної та обслуговуючої праці у загальноосвітній школі побудовані за проектно-технологічною системою, в основі якої лежить метод проектів, ця технологія має бути домінуючою і в процесі підготовки майбутнього вчителя трудового навчання.

Метод проектів – це система навчання, гнучка модель організації навчального процесу, орієнтована на творчу самореалізацію особистості учня, розвиток його інтелектуальних і фізичних можливостей, вольових якостей і творчих здібностей у процесі створення під контролем вчителя нових товарів і послуг, що володіють об'єктивною чи суб'єктивною новизною та мають практичну значущість. Він ґрунтується на розвитку пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно конструювати власні знання й орієнтуватися в інформаційному суспільстві, продуктивно мислити. Інакше кажучи, під методом проектів розуміють спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми – технологію, яка повинна завершитися реальним практичним, належно оформленим результатом [6, с. 66–67].

Детально особливості реалізації проектно-технологічної системи навчання розкрили О. Коберник, В. Бербец, В. Сидоренко, С. Ящук [3]. Вони пропонують такі основні етапи проектування та їх зміст:

1. Організаційно-підготовчий етап (постановка й усвідомлення проблеми, можливостей її вирішення, обґрунтування актуальності проблеми, пошук аналогів, аналіз банку ідей та інформації, попередній аналіз знайдених конструкцій, визначення переваг і недоліків конструкцій, вибір оптимального варіанта).

2. Конструкторський етап (остаточний вибір варіанта конструкції об'єкта, розробка проміжних і остаточних ескізів конструкції, визначення розмірів та взаємного положення всіх елементів виробу і способів з'єднання, вибір конструкційних матеріалів, розробка технології виготовлення, здійснення елементарного економічного аналізу та маркетингового дослідження).

3. Технологічний етап (уточнення технологічного процесу та безпосереднє виготовлення спроектованого виробу).

4. Заключний етап (випробування конструкції, перевірка розмірів та інших параметрів, додатковий економічний аналіз, підготовка до захисту і захист проекту).

Підготовка майбутніх учителів трудового навчання повинна забезпечувати їхню готовність до організації та керівництва проектною діяльністю учнів. Оскільки в основі виконання будь-яких пізнавальних проектів лежать дослідницькі методи, спираючись на аналіз літературних джерел [3; 6; 8] і власний педагогічний досвід, можна рекомендувати студентам дотримуватися таких основних етапів проектування:

- визначення проблеми і постановка завдань проекту;
- висунення гіпотези щодо шляхів вирішення завдань;
- обговорення методів дослідження;
- проведення збору даних, пошук аналогій;
- аналіз одержаних даних;
- розробка авторських варіантів вирішення проблеми;
- виготовлення конструкторської документації;
- економічне, маркетингове дослідження;
- розробка технологічного процесу;
- перевірка результатів проектування;
- оформлення кінцевих результатів;
- захист проекту.

На основі використання методу проектів можна здійснювати засвоєння всіх дисциплін фахової підготовки майбутніх учителів. Однак використання методу проектів та інших сучасних технологій спрямоване не лише на гарантоване досягнення передбаченого стандартом рівня навчальних досягнень, а й на розвиток особистості студента. Щодо підготовки майбутніх учителів трудового навчання нас переважно цікавить розвиток їх творчих здібностей і можливості перенесення здатності до проектно-технологічної діяльності в їх майбутню педагогічну практику.

В процесі засвоєння змісту навчальних програм, формування умінь і навичок майбутньої педагогічної діяльності варто акцентувати увагу на практичній роботі студентів. Необхідно поступово змінювати роль викладача, адже його головне завдання – не тільки організація навчально-пізнавальної діяльності студентів, а й формування розуміння необхідності виконання певних дій з використанням сучасних педагогічних технологій у вирішенні професійних завдань.

Удосконалення професійної підготовки студентів відбувається у діяльності. Одним з її напрямів є самостійне виконання проектів, якому повинна передувати спеціально організована навчально-пізнавальна діяльність, побудована на основі реалізації міжпредметних зв'язків, оскільки проект завжди має міжпредметний характер.

Щоб створити сприятливі умови для виконання проекту, потрібно запропонувати правила виконання творчого задуму. На початковому етапі винятково важливе значення має процес створення конструкції та композиції виробу. При цьому належне місце повинні зайняти методи демонстрування, аналізу виробів-аналогів, які підказують подальші дії. Взірцем для студентів у такому разі є діяльність педагога, який наочно демонструє, як розробити конструкцію, визначити форму виробу відповідно до своїх смаків та уподобань, як розмістити оздоблення на його поверхнях, як правильно підібрати кольорову гаму чи відповідні елементи та мотиви декору тощо.

Підготовка студентів у процесі навчання різним видам обробки матеріалів і декоративно-ужиткового мистецтва на основі запровадження елементів проектно-технологічної системи навчання, зокрема, виконання проектів, передбачає:

1. Створення творчої атмосфери на заняттях. З цією метою потрібно ставитися з повагою до всіх думок, які висловлюють студенти. Творча атмосфера в навчальних майстернях певною мірою забезпечується наданням студентам широких можливостей дискутувати, запитувати, висловлювати власні думки, переконувати, сперечатися тощо. Це вимагає від викладача творчого підходу до використання методів навчання.

2. Впровадження активних й інтерактивних методів навчання. Дбаючи про розвиток творчих здібностей студентів, викладач повинен вчити їх не тільки тому, як вирішувати ті чи інші навчальні завдання, а й де і як можна знайти відповідь на поставлену проблему. Втручання викладача у творчий пошук студентів є обов'язковим, однак воно має бути малопомітним, зваженим, таким, що спрямовує їх на власне вирішення проблеми.

Дотримання обґрунтованої послідовності залучення студентів до творчої художньо-трудової діяльності. Розвиток творчих здібностей студентів має розпочинатися з формування в них емоційної чутливості до поставлених проблем. Організаційна ініціатива та раціональні способи вирішення навчальних завдань мають стати наступними сходинками на шляху до творчого зростання особистості. Студенти повинні навчитися переносити отримані спеціальні знання і вміння в нові ситуації у процесі вирішення конкретних завдань під час виконання проектів.

Запровадження педагогічного обмеження навчального завдання творчого характеру при різноманітності варіантів його вирішення. Студентам надається не безкінечна творча свобода, а обмежено цілеспрямована, відповідна меті заняття чи проекту, конкретній темі, об'єктові, який пропонується для творчої роботи. Тематична цілісність протягом семестру чи навчального року допомагає реалізовувати педагогічні завдання з підготовки майбутнього вчителя трудового навчання.

Використання аналогії як засобу активізації творчого мислення. Це порівняння, спостереження і зіставлення технологічних чи художніх можливостей різних матеріалів, конструкцій, об'єктів діяльності, засобів виразності.

Обов'язковий поділ студентської групи на підгрупи при виконанні завдань творчого характеру та проектів. Такий поділ групи збільшує можливу варіативність вирішення творчих навчальних завдань, а також активізує пізнавальну діяльність студентів.

«Матеріалізація» та пропагування виконаних студентами проектів. Щоб захопити всіх студентів проектною діяльністю, кожному з них важливо пережити успіх у своїй роботі. Завершальною фазою проектування має стати пропагування власних творчих здобутків у вигляді тимчасових, постійно діючих і репрезентативних виставок, захистів проектів, конференцій та ін.

Об'єктивність і доброзичливість в оцінюванні проектів, конкретних творчих ідей студентів. Складність вирішення цієї педагогічної проблеми полягає в тому, що студента, який дійсно знайшов адекватні засоби відображення свого творчого задуму, важко об'єктивно оцінити, користуючись загальними стандартними критеріями і показниками. Для нового оригінального задуму часто потрібні інші вимірники. Однак еталонів для зіставлення та оцінки творчих задумів, визначення адекватності їх виконання немає і бути не може, якщо ці задуми справді творчі, нові та самостійні [2, с. 9–11].

Загальновідомо, що розвиток творчості особистості є складною проблемою, проте викладачі на практиці часто обмежуються винятково навчанням відомих правил розробки конструкції, виконання зображення, створення композиції, засвоєння яких можна оцінити однозначно.

На основі критичного аналізу питань активізації розумової діяльності особистості, опосередкованості процесу навчання взаємодією й спілкуванням викладача та майбутніх учителів можна стверджувати, що творчість студентів при виконанні проектів залежить насамперед від творчої діяльності викладачів, котрі організують навчальний процес.

Таким чином, виконання майбутніми вчителями трудового навчання проектів з фахових дисциплін повинно бути спрямоване на засвоєння змісту цих курсів, формування міжпредметних умінь і навичок, вмінь самостійно виконувати поставлені завдання, а також на розвиток творчих здібностей студентів. З іншого боку, розвиток творчих здібностей, творчої ініціативи і самостійності у майбутніх учителів дає змогу успішно виконувати проекти, створювати оригінальні предмети, а основне – будувати в майбутньому навчально-виховний процес у школі за такою схемою, з використанням тих форм і методів, за якими навчались у вузі.

Проблеми, поставлені і розкриті у нашій статті, мають перспективи подальшого розгляду під кутом зору змістового наповнення проектної технології з окремо взятих навчальних дисциплін фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вузів / А. М. Алексюк. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
2. Коберник О. М. Проектно-технологічна система трудового навчання / О. М. Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – № 4. – С. 8–12.
3. Методика навчання учнів 5–9 класів проектуванню у процесі вивчення технології обробки деревини і металу: навч.-метод. посібник / О. М. Коберник, В. В. Бербец, В. К. Сидоренко, С. М. Яшук; за ред. О. М. Коберника, В. К. Сидоренка. – Умань: Вид-во УДПУ, 2004. – 114 с.
4. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці / В. О. Моляко. – К.: Знання, 1989. – 84 с.

5. Мороз О. Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація / О. Г. Мороз, В. О. Сластьонін, О. І. Філіпченко. – К., 1997. – 168 с.
6. Освітні технології : навч.-метод. посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська; за заг. ред. О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2002. – 255 с.
7. Паламарчук В. Ф. Як виростити інтелектуала: посібник для вчителів і керівників шкіл / В. Ф. Паламарчук. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 152 с.
8. Педагогічні технології: Досвід. Практика. – Полтава: ПОПОП, 1999. – 376 с.
9. Педагогічні технології у неперервній педагогічній освіті: монографія / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін.; за ред. С. О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
10. Підласий І. Педагогічні інновації / І. Підласий, А. Підласий // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 3–17.
11. Сікорський П. І. Теорія і методика диференційованого навчання / П. І. Сікорський. – Львів: СПОЛОМ, 2000. – 421 с.
12. Скаткин М. Н. Проблемы современной дидактики / М. Н. Скаткин. – М.: Педагогика, 1980. – 268 с.